

Rozkol mezi „přáteli“

Krach československo-maďarské spolupráce v kontrarozvědné oblasti

PAVEL ŽÁČEK

V průběhu posledního roku komunistické nadvlády nad střední Evropou se výrazně zkomplikovaly vzájemné vztahy mezi jednotlivými satelitními socialistickými zeměmi. Dokonce i funkcionáři Státní bezpečnosti byli nuceni hájit aktuální zájmy svého „národního“ režimu, čímž se zborčila internacionální platforma spolupráce politických policíí. Rozdílná rychlost politického vývoje se podepsala i na československo-maďarské státněbezpečnostní spolupráci.

Ve dnech 5.–7. června 1989 se uskutečnil pracovní výjezd tří příslušníků Hlavní správy kontrarozvědky SNB do Budapešti k jednání na II. hlavní správě Ministerstva vnitra Maďarské lidové republiky. Náčelník 3. odboru II. správy Sboru národní bezpečnosti mjr. JUDr. Jindřich Šrámek, vedoucí starší referent specialista 1. oddělení kpt. JUDr. Bohumil Ridoško a starší referent specialista téhož odboru mjr. Ladislav Doležel kromě výměny zkušeností z kontrarozvědného rozpracování rezidentur britské a italské zpravodajské služby přijeli získat informace o realizaci operativních opatření v hráčských kasinech a při kontrarozvědné ochraně ministerstva zahraničních věcí.

V úvodu jednání se náčelník 3. odboru II. hlavní správy MV mjr. Peter Kovacs rozhovořil o vnitropolitické situaci v Maďarské lidové republice. *Uvedl, že proces demokratizace nepřináší předpokládané výsledky.¹ Řešení situace se hledalo obtížně, neboť vedení Maďarské socialistické dělnické strany (MSDS) nebylo jednotné² a opoziční fronta se snažila získat politickou moc. Ve straně jsou reformistické kruhy, které prosazují, aby se čerpalo ze zkušeností sociálně demokratických stran západních států. Vláda byla rozhodnuta připravit nový zákon o Státní bezpečnosti, jejíž činnost by kontrolovala zvláštní komise při parlamentu. Ve strukturách ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany neměly působit stra-*

Mjr. JUDr. Jindřich Šrámek Foto: ABS

1 O týden později zahájila MSDS jednání se zástupci opozice a společenských organizací, které završila dohoda z 18. 9. 1989. K politickému vývoji v Maďarsku srov. např. VYKOUKAL, Jiří - LITERA, Bohuslav - TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*. Nakladatelství Libri, Praha 2000, s. 700–708.

2 Generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše informoval o situaci v politbyru a ústředním výboru MSDS generální tajemník MSDS Károl Grósz již v polovině února 1989; další informaci o situaci v MLR vedení ÚV KSČ obdrželo 5. 5. 1989. Člen předsednictva ÚV KSČ a vedoucí tajemník MV KSČ v Praze Miroslav Štěpán dostal např. 21. 6. 1989 zevrubnou zprávu od člena politického byra ÚV MSDS a prvního tajemníka MV MSDS v Budapešti Mihályho Jassó. SUK, Jiří a kol.: *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990*. ÚSD AV ČR, Praha 1999, s. 55, 65, 71–72.

nické organizace, což mělo být zakotveno v ústavě. *StB v současné době hledá svoje místo ve společnosti. Nadále je však trend spolupracovat se socialistickými zeměmi, ale musí se podřízovat současné politice státu.* Většina společnosti vyjadřovala přesvědčení, že rok 1956 nelze charakterizovat jako „kontrarevoluci“. *Nespokojenost ve státě byla ovlivněna také potlačovatelskými postupy strany, špatným potravinářským zásobováním obyvatelstva apod.*

Zástupce náčelníka II. hlavní správy plk. László Danko s odkazem na výsledek voleb v Polské lidové republice³ uvedl, že situace v Maďarsku je příznivější, neboť opoziční strany sdružují okolo 55 000 členů a jejich vliv na společnost není rozhodující. V souvislosti s nadcházejícími volbami uvedl, že předpokládají zisk 38–40 % hlasů odevzdaných MSDS.⁴ Podle zprávy náčelníka 9. odboru II. správy SNB mjr. JUDr. Josefa Češelského, který se spolu s vedoucím starším referentem specialistou 2. oddělení 9. odboru mjr. JUDr. Oldřichem Vobořilem ve dnech 26.–27. června 1989 v Budapešti zúčastnil vícestranné porady zástupců kontrarozvědných orgánů státněbezpečnostních služeb,⁵ věnované kontrarozvědné ochraně kongresu „Evropského svazu baptistů“, přednesl v úvodu jednání plk. Ferenc Tot poznatky o aktuální operativní situaci, která nevykazovala negativní tendence. Prezentované doklady byly shrnuty do závěru: *aktivita protivníka je v současné době zaměřena*

Budoucí genmjr. Dr. Jozsef Horváth

Foto: ABTL

především na realizaci politických reforem v soc. státech. Se zapojením legálních církevních struktur [...] nepřítel kalkuluje až v dalším období, po upevnění svého postavení.

V samém závěru porady přijel zúčastněné delegáty pozdravit náčelník III./III. správy ministerstva vnitra MLR genmjr. Dr. Jozsef Horváth, který před přítomnými rozebral maďarskou politickou situaci i perspektivy dalšího vývoje. *Jeho vystoupení nepůsobilo racionálně, hovořil o „nutnosti přijetí nového modelu“, který by měl být socialistický, pluralitní a nekonvenční.* Konkrétní podoba se podle jeho slov

měla nadále hledat mj. i ve spojení s „jinak smýšlejícími“. *Státní bezpečnost [...] bude pracovat dále jako dosud, ale je třeba „udělit jí zákonný charakter“.* V připravovaném zákoně o Státní bezpečnosti měly být odkryty speciální prostředky zpravodajské práce a naopak utajen objekt i čas nasazení. *Vystoupení uvedeného funkcionáře bylo přijato s rozpaky.*

Podle záznamu se plk. Lucian Stasikovski vyjádřil *krajně pesimisticky* o situaci v Polské lidové republice a uvedl, že *kontrarozvědné orgány pracují pouze setrvačně, bez linie, podpory vedení strany a státu. Zdůrazňoval, že je nutno vzít vývoj v PLR v úvahu především z toho hlediska, aby se ostatní soc. státy vyvarovaly jejich hrubých chyb.*

I přes uvedené názory všichni účastníci projevíli *markantní obecný zájem* o další úzkou spolupráci útvarů Státní bezpečnosti. *Vztahy mezi účastníky lze hodnotit jako upřímné, soudružské a bojové. Porada splnila vytčené cíle.*⁶

Odbor pro mezinárodní styky Vnitřní a organizační správy federálního ministerstva vnitra 6. června 1989 informoval vedení Hlavní správy kontrarozvědky SNB o návrhu genmjr. Horvátha uskutečnit plánované jednání na úrovni náčelníků správ v Budapešti ve dnech 28.–30. června 1989. Důvodem setkání měla být výměna zkušeností a projednání společných opatření v oblasti *pacifizmu, ekologického pacifizmu a internacionálních sil opozice.* [...] *Soudruh Horváth zároveň prosí o sdělení, jestli Vám*

3 Ve dnech 4. a 18. 6. 1989 proběhla v PLR dvě kola relativně svobodných parlamentních voleb, ve kterých byla poražena Polská socialistická dělnická strana. Srov. *Československá cesta k demokracii. Chronologie událostí 1985–1989.* Studijní materiály. Sešit 1. ČSDS, o. p. s. – ÚSD AV ČR, Praha 1999, s. 51, 53.

4 *Archiv bezpečnostních složek* (dále ABS), f. A34, inv. j. 996. Informace o výjezdu delegace II. správy SNB do MLR, čj. CB-001890/03-89, 26. 6. 1989. Dne 24. 7. 1989 byl s informací seznámen I. náměstek ministra vnitra ČSSR genpor. Ing. Alojz Lorenc, CSc.

5 Za KGB se porady zúčastnili: náčelník odboru plk. Jurij Konstantinovič Všackij, operativní zmocněnec npor. Oleg Jurjevič Bezus, pracovník ZÚ SSSR v Budapešti pplk. Valerij Kondratěvič Artěmjev, za Állambiztonság náčelník odboru plk. Ferenc Tot, zástupce náčelníka odboru mjr. Geza Remeni, náčelník skupiny kpt. Michai Bačka, za MfS náčelník odboru plk. Joachim Wigand, zástupce náčelníka odboru mjr. Horst Köhler a za SB plk. Lucian Stasikovski.

6 Tamtéž. Zpráva z mnohostranné porady zástupců kontrarozvědných orgánů SSSR, ČSSR, NDR, MLR a PLR, uskutečněné ve dnech 26.–27. 6. 1989 v Budapešti, čj. CB-002014/9-89. Dokument, schválený 3. 7. 1989 zástupcem náčelníka II. S-SNB pro vnitřní zpravodajství mjr. Ing. Miroslavem Chovancem, byl určený I. náměstkovi ministra vnitra ČSSR.

Karel Vykypěl na počátku své kariéry

Foto: ABS

navrhovaný termín konání pracovní schůzky vyhovuje?

Náčelník analytického odboru pplk. Ing. Miroslav Třoska po svých podřízených požadoval *ihned ověřit akceptovatelnost termínu* a navrhnout členy delegace, aby mohl obratem informovat náčelníka II. správy SNB plk. PhDr. Karla Vykypěla. Teprve 12. června 1989 starší referent specialista 3. oddělení analytického odboru pplk. Jan Barcal zpracoval nezbytnou informaci pro ministra vnitra ČSSR genpor. ing. Františka Kincla. *Cesta čs. delegace bude uskutečněna ve dnech 28.–29. 6. 1989 služebním vozidlem T-613 SPZ ADC-67-91 černá, řízené pprap. Vítězslavem Jasným.* Představitel federálního ministerstva vnitra v Budapešti plk. Josef

Bobek měl své kolegy očekávat ráno 28. června 1989 na oddělení pasové kontroly (OPK) Komárno.

Delegace Hlavní správy kontrarozvědky SNB složená z náčelníka správy plk. Karla Vykypěla, jeho zástupce mjr. Ing. Miroslava Chovance a zástupce náčelníka 12. odboru pplk. Václav Šímy chtěla s *přáteli* projednat způsob předávání operativních informací o činnosti jednotlivých opozičních seskupení se zaměřením na vzájemné vazby československé a maďarské opozice, včetně včasného signalizování příprav jejich společných akcí na území obou států.

Snad nejdůležitějším cílem jednání mělo být ověření aktuálních možností maďarské Státní bezpečnosti (Állambiztonság) při kontrole zájmových osob československé Státní bezpečnosti při pobytu v Maďarské lidové republice, zejména při styku s emigranty působícími v ideodiverzních organizacích. Poněkud přehnaným požadavkem pak byla *eliminace území MLR jako stykového teritoria čs. emigrace s opozičními skupinami.*⁸

Představitelé II. správy SNB dále byli připraveni vyměnit si *zkušenosti po linii pacifismu a ekopacifismu*, projednat působení strany zelených z Rakouska a Spolkové republiky Německo, zejména zjistit *postavení poslance Bundestagu Milana Horáčka* v Maďarsku a pronikání *těchto tendencí* na území Slovenské socialistické republiky. V neposlední řadě pak měly být zjištěny možnosti agenturního pronikání do pacifistických organizací (zejména European Nuclear Disarmament, IKV a Pax Christi)

a spolupráce v akci „Baláž“ (proti György Vargovi).

S odkazem na zásady stranického schvalování služebních zahraničních cest autor tzv. referátníku požadoval, aby odbor mezinárodních styků návrh na uskutečnění cesty delegace předložil příslušnému orgánu Komunistické strany Československa k zaujetí stanoviska. Dokument byl schválen 20. června 1989 pod čj. NZ-00415/KPS-89.⁹

Podle prvního konceptu zprávy federálnímu ministru vnitra¹⁰ vyplynulo z úvodního vystoupení náčelníka III./III. správy ministerstva vnitra MLR genmjr. Horvátha, proč maďarská strana naléhala na urychlení termínů jednání, které mělo podle plánu vzájemných zahraničních styků proběhnout až ve třetím čtvrtletí 1989. *Seznámil nás totiž s podstatnou změnou koncepce III./III. správy MV MLR, která je adekvátní celkovým politickým posunům v maďarské společnosti.* Gen. Horváth uvedl, že se společně s ministrem vnitra¹¹ podílel na těchto změnách a pokládal je v podmínkách Maďarské lidové republiky *za jediné správnou cestu bezpečnostních složek socialistického státu.* Zdůraznil zároveň, že koncepci *bez připomínek* přijali i *sovětští přátelé.*

Delegace z II. správy SNB byla zjevně konsternována, k jak *jednoznačné změně politických názorů* došlo u gen. Horvátha oproti poslednímu jednání v září 1988, kdy se jeho vystoupením prolínala *obava z činnosti a internacionalizace opozice* i z celkového politického vývoje (viz přílohu). *Nyní se představil jako oddaný stoupenec apolitického přístupu k práci bezpeč-*

7 Tamtéž. Věc: plánovaná pracovní schůzka – sdělení, čj. OV-2463/89, 5. 6. 1989.

8 Neúčinnosti jakýchkoliv opatření v tomto směru si byl 12. odbor II. S-SNB vědom již na přelomu roku 1988/1989. Srov. ŽÁČEK, Pavel: V labyrintu tajných služeb. Jan Kavan v materiálech Státní bezpečnosti. In: VACHALOVSKÝ, Přemysl – ŽÁČEK, Pavel: *Jan Kavan v labyrintu služeb.* Formát, Praha 2003, s. 268, 272–273.

9 Tamtéž. Plánované jednání s III./III. správou MV MLR v Budapešti, čj. CB-00523/03-3-89, 12. 6. 1989.

10 Tamtéž. Informace pro ministra vnitra ČSSR s. genpor. Ing. Karla (sic) Kincla, b. d.

11 V další verzi informace stálo, že gen. J. Horváth byl autorem nové koncepce spolu s náměstkem ministra vnitra MLR Ferencem Pallagym. Srov. Informaci pro ministra vnitra genpor. Františka Kincla z 12. 7. 1989, uloženou v referátníku připraveném pplk. V. Šíмой pod čj. CB-001935/12-89 a schváleném plk. K. Vykypělem dne 14. 7. 1989. Tamtéž.

Hlavní zásady vystoupení gen. Horvátha (28. 6. 1989):

- činnost kontrarozvědky bude zcela nezávislá na [jakékoliv politické straně (MSDS)]
- jediným orgánem, kterému bude odpovídat za svoji činnost, je parlamentní výbor, ve kterém bude zastoupena i opozice. [Jedině tak se vyhnou opakování nezákonností, které hrozí vždy, když kontrarozvědka slouží politické straně.]
- bude provedena změna textu služební přísahy na Ústavu MLR, ze které budou vyjmuty zmínky o vedoucí úloze strany, SSSR atd.
- bude zrušena činnost základních organizací MSDS při MV MLR a příslušníci se mohou politicky realizovat jen v místě svého bydliště (projeví-li zájem)
- v budoucnosti se předpokládá přijímání příslušníků – členů jiných politických stran, kteří se rovněž nebudou politicky projevovat v orgánech MV MLR
- opozice nadále nebude sledovanou složkou, zájem kontrarozvědky se omezí na ochranu proti násilným činům a činnostem odporujícím duchu ústavy, která bude novelizována dle zásad Závěrečného dokumentu z Vídně
- jako nejkonsolidovanější společenské síly v MLR vidí MSDS a církve
- ostatní politické strany mají ustanoveno vedení, ale zatím údajně nefungují
- současnou opozici v MLR hodnotí vyjma několika bezvýznamných výstřelků celkem pozitivně
- bez zvláštních výhrad hodnotí například kontakty amerických diplomatů na opozici jako přirozený proces, kterého není třeba se obávat [(Američtí diplomati také podporují maďarské reformy,)]
- nejdůležitější opoziční síly mají přes různost názorů údajně jako hlavní zájem prospěch Maďarska [– politické strany, které se v Maďarsku ustavují jako protiváha MSDS, nemají odpovídající členskou základnu]
- na ekonomickém úseku se jako hlavní cíl jeví reprivatizace neproduktivních národních podniků a družstev
- politiku Maďarska hodnotí jako perspektivní a v duchu zvláštní specializace našich spřátelených služeb vidí další možnosti spolupráce bezpečnostních složek MLR a ČSSR.¹²

nostních orgánů.¹³ Informace upozorňovala na zjevnou snahu gen. Horvátha přesvědčit československou delegaci o *jedině správném postoji současného Maďarska*.

Náčelník II. správy SNB plk. Vykypěl naopak konstatoval *neměnnost zásad bezpečnostní politiky v duchu zájmů vedoucí politické síly čs. společnosti a zdůraznil připravenost splnit závazky, projednané v průběhu předcházejících jednání. Informoval o podstatných jevech provázejících politiku přestavby naší společnosti, charakterizoval je jako celkově kladné. S přihlédnutím k cíli porady poněkud stereotypně upozorňoval na nebezpečnost internacionalizačních snah nepřátel socialismu.*

Plk. Vykypěl předchozí *vývody* náčelníka III./III. správy označil za *vnitřní maďarský problém*. Československé delegaci nezbylo než nadchá-

zející změny respektovat, *i když v řadě otázek měla odlišné stanovisko, plynoucí z vlastních zkušeností. Tato odlišná stanoviska přinášejí nový obsah možností naší spolupráce, nad kterým bude nutno se zamyslet tak, aby bylo řešeno to zásadní – prospěch obou socialistických zemí v boji proti společným nepřátelům*. Ve svém úvodním projevu náčelník centrální kontrarozvědné správy Státní bezpečnosti informoval o posledních opatřeních *proti nepřátelům socialismu*.¹⁴ V reakci na tvrzení maďarských sdělovacích prostředků o *nezákonném postupu* uvedl na *pravou míru* okolnosti, za nichž byla tato opatření přijata.

Druhý den, 29. června 1989, se jednání o konkrétních akcích zúčastnili zástupce náčelníka III./III. správy plk. Lázsló Földvary, náčelník 4. odboru III./III. správy plk. Lajos Forgács, mjr. Chovanec, pplk. Šíma a plk. Bobek. *Práce však byla nutně poznamenána nejen předchozím vystoupením gen. Horvátha, ale i dále se projevujícím mentorským tónem jednání maďarských protějšků*. Příslušníci II. správy SNB se dozvěděli od maďarské strany další informace s dopadem na agenturně-operativní činnost, zejména:

- ruší blokaci cizinců i svých občanů, takže nemohou plnit naše požadavky ke kontrole našich zájmových osob (III./III. S-MV MLR má údajně blokovanou jen jednu osobu na INU [index nežádoucích osob])
- musí pracovat konspirativně a především tak, aby nekompromitovali orgány speciální služby na úseku potlačování občanských práv
- čs. stranou signalizované setkání čs. opozice s čs. emigrací 10. 6. 1989 v Budapešti se údajně neuskutečnilo
- přes komplikovanost situace chtějí i nadále s námi spolupracovat, ale potřebují, aby naše požadavky byly co nejvíce konkrétní a obsažné, aby mohli posoudit nasazení svých prostředků, které budou v budoucnosti potřebovat na řadu „speciálních“, blíže však nespecifikovaných úkolů
- věří, že se čs. strana vyhne opatřením, která by mohla být chápána jako protimaďarská, na straně druhé však odmítají jakoukoliv odpovědnost za případné protičeskoslovenské demonstrace.¹⁵

12 Formulace v hranatých závorkách byly vloženy až do konečné podoby informace z 23. 8. 1989. Tamtéž.

13 Tamtéž. Informace pro ministra vnitra ČSSR s. genpor. Ing. Karla (sic) Kincla, b. d.

14 Dne 24. 6. 1989 zasáhla Státní bezpečnost proti účastníkům schůzky kolektivu mluvčích Charty 77 v Praze a šestnáct z nich na několik hodin zatkl (včetně Václava Havla). SUK, Jiří a kol.: *Chronologie zániku*, s. 73.

15 Poslední bod byl vložena až do verze informace z 23. 8. 1989.

Plk. Lajos Forgács

Foto: ABTL

Plk. László Löldvary

Foto: ABTL

Mjr. Miroslav Chovanec Foto: archiv PŽ

Mjr. Chovanec s pplk. Šimou argumentovali skutečností, že setkání československé opozice v Budapešti proběhlo, a uvedli některé okolnosti zjištěné československými tajnými spolupracovníky. *Opravdový zájem* hostitelů se projevil až po informaci, že hlavní organizátor Milan Kubes, zaměstnaný u speciální jednotky US Army, *zřejmě přivezl do Budapešti drogy, které se objevily mezi účastníky setkání.* Podle komentáře se v tomto bodě projevila neserióznost maďarské strany. Během jednání však zástupci II. správy SNB žádné rozpory nezdůraznili. *Dále jsme informovali o konsolidovanosti problému čs. občanů maďarské národnosti.* S ohledem na situaci však k diskusi nad konkrétními jmény nedošlo.

Podle informace z 12. července 1989 se *neformálně* hovořilo také o situaci při výstavbě vodního díla Gabčíkovo-

-Nagymáros.¹⁶ Delegace z Prahy konstatovala: *Naši přátelé jsou plně pod vlivem argumentů maďarské opozice.*

V reakci na půlhodinový rozhovor Václava Havla předchozího večera v maďarské televizi a zejména jeho tvrzení, že byl souzen za *odlišné názory*, cítil mjr. Chovanec potřebu *rámcově* informovat o jeho potrestání, zejména prohlásit, že šlo o trest za *porušení konkrétních zákonů.* *Vysvětlení přijali maďarští partneři bez komentáře.*

Z popudu gen. Horvátha přijal vedoucího československé delegace plk. Vykypěla náměstek ministra vnitra Ferenc Pallagy. Na závěr jednání, během večere, obě strany *formálně* proklamovaly *možnost další spolupráce a zejména hledání nových cest v ní.*¹⁷

Hostům z Prahy výrazně pomohl plk. Bobek, který nejenom členy de-

legace *vedl do politické situace v MLR*, ale také během jednání *mimo tlumočení zasahoval zasvěcenými poznámkami, které pomohly zeslabovat argumentaci maďarských protějšků.*¹⁸

V polovině července 1989 vedení federálního ministerstva vnitra informovalo vládu ČSSR, že se *rozšiřují a prohlubují internacionální vazby* *vnitřního protivníka*, zejména na Polskou lidovou republiku, Sovětský svaz a Maďarskou lidovou republiku. Přípravy na nadcházející demonstrace byly hodnoceny jako pokus o *předvedení síly opozičního hnutí* a snaha *„urychlit průběh změn“* podle polského a maďarského vzoru.¹⁹

Dne 20. července 1989 byla v rámci prezentace změn v kontrarozvědné práci Státní bezpečnosti jako jedna z *nejdůležitějších úloh* stanovena *příprava realizace celostátních projektů proti internacionalizaci protispole-*

16 Oficiálně byla čs. strana o pozastavení výstavby vodního díla informována 13. 5. 1989; další jednání proběhlo 20. 7. 1989 během pracovní návštěvy člena předsednictva ÚV KSČ a předsedy vlády ČSSR Ladislava Adamce s maďarským premiérem Miklósem Némethem a předsedou MSDS Rezső Nyerseem. SUK, J. kol.: *Chronologie zániku*, s. 65.

17 ABS, f. A34, inv. j. 996. Informace pro ministra vnitra ČSSR s. genpor. Ing. Karla (sic) Kincla, b. d.

18 Tamtéž. Zpráva o jednání s III./III. správou MV MLR v Budapešti konaném 28.-29. 6. 1989, čj. CB-001935/12-89. Informace pro ministra vnitra ČSSR soudruha genpor. Ing. Františka Kincla, 12. 7. 1989.

19 ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Organizace a řízení represe ČSSR: Operační štáby generála Lorence 1988–1989. Edice dokumentů.* In: *Securitas Imperii*, č. 4/II. ÚDV PČR, Praha 1998, s. 410.

Pplk. Václav Šíma

Foto: ABS

*čenské činnosti vnitřního protivníka a protisocialistických sil v MLR a PLR.*²⁰

Dne 25. července 1989 plk. Vykypěl připravil genpor. Ing. Alojzu Lorencovi na operativní poradě ministra vnitra ČSSR opětně upravenou zprávu o návštěvě Budapešti. První náměstek federálního ministra vnitra však zprávu k projednání 3. srpna 1989 nepředložil. O týden později si pozval zástupce náčelníka Hlavní správy kontrarozvědky SNB mj. Chovance, kterému zjevně nařídil, aby 12. odbor dokument ještě přepracoval.²¹

Během jednání operačního štábu federálního ministerstva vnitra 19. srpna 1989 upozornil náčelník správy kontrarozvědky SNB v Brati-

slavě (XII. S-SNB) plk. RSDr. Štefan Homola na ovlivňování československých občanů maďarské národnosti reakčními elementy z MLR, aby protestovali a zneužívali proti ČSSR národnostní otázky. Podle signálů prezentovaných náčelníkem operačního štábu genpor. Lorencem připravovaly Federace mladých demokratů (FIDESZ) a Svaz svobodných demokratů (SzDSz) na 20. srpna 1989 v Praze demonstraci v síle asi 200 osob.²² Operační štáb genpor. Lorence opakovaně požadoval nepodceňovat zamýšlenou účast cizích státních příslušníků na nepřátelských akcích, zejména protisocialistických elementů MLR...²³ Ještě 20. srpna 1989 byla přijata opatření k zabránění příjezdu podezřelých osob na státních hranicích. K odhalování záměrů maďarských opozičních skupin organizovat na území ČSSR konkrétní nepřátelské akce byla navázána spolupráce s konzulem maďarského ZÚ [mj. Ing. Lájošem] Tabou.²⁴ Přes rozsáhlá opatření vystoupil 21. srpna 1989 v centru Prahy jménem maďarské „demokratické mládeže“ György Kerényi.²⁵

O dva dny později předložená verze zprávy o jednání se III./III. správou ministerstva vnitra MLR z 28. až 29. června 1989 již neobsahovala informaci o *znepokojivém trendu úbytku členů MSDS*, jež dle vyjádření gen. Horvátha zastavilo až plénum konané 24. června 1989. Samotný gen. Lorenc škrtem pera vyřadil dva odstavec velmi názorně zachycující atmosféru prvního dne jednání: *Maďarští tlumočníci byli viditelně nepřipraveni na vy-*

*stoupení gen. Horvátha.*²⁶ V soukromém rozhovoru bez jakékoliv naší iniciativy jeden z nich řekl spontánně, že to, co nám zde říkají, jsou jen zbožná přání, a že u nich je situace horší než v Československu 1968. Velmi tvrdými slovy hodnotil vysoké stranické vedení (Nyers, Gross, Nemeth, Pozgayi) s označením oportunisty, slaboch, technokrat a renegát. Projevil také obavu, že přechod do uličních organizací bude ve spojení se zaměstnáním znamenat fyzickou likvidaci řady příslušníků-komunistů.

Tyto soukromé obavy a pohled řadového komunisty byly v přímém protikladu s optimismem náčelníků, kteří vyjadřovali přesvědčení, že jako specialisté budou na svých místech v jakémkoliv režimu, i když by byli rádi, kdyby si vedoucí postavení udržela MSDS.²⁷

Opatření, předložená II. správou SNB ke schválení na operativní poradě ministra vnitra, s úkoly pro I. náměstka ministra vnitra gen. Lorence a náčelníka Vnitřní a organizační správy FMV plk. JUDr. Milouše Krásu, CSc., se nijak nezměnila.

V posledních dnech srpna 1989 prezentovali nejvyšší zástupci federálního ministerstva vnitra v čele s genpor. Františkem Kinclem v Moskvě předsedovi KGB arm. gen. Vladimíru Alexandroviči Krjučkovovi a prvnímu místopředsedovi arm. gen. Filipu Denisoviči Bobkovovi nejdůležitější mezinárodněpolitické a vnitropolitické aspekty ovlivňující bezpečnostní situaci v ČSSR. Gen. Lorenc za vážný problém označil nejen *internacionalizaci činnosti tzv. opozičních skupin*, ale již i přístup *oficiálních*

20 Tamtéž, s. 421. Srov. ŽÁČEK, Pavel (ed.): Poslední měsíce: Porada StB z 20. července 1989 a její realizace. Edice dokumentů. In: *Securitas Imperii*, č. 3. ÚDV PČR, Praha 1996, s. 49. Dne 20. 8. 1989 bylo stanoveno, že projekty mají být připraveny do konce roku 1989.

ŽÁČEK, Pavel: Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech (1988–89). In: *Securitas Imperii*, č. 2. ÚDV ZK. Praha 1994, s. 219.

21 ABS, f. A34, inv. j. 996. Průvodní dopis plk. K. Vykypěla, 25. 7. 1989, čj. CB-00657/03-3/89.

22 *Organizace a řízení represe ČSSR*, s. 473.

23 Tamtéž, s. 504.

24 Tamtéž, s. 516. Celkem nebylo do ČSSR vpuštěno 45 občanů MLR.

25 Tamtéž, s. 565.

26 V podkladu k jednání maďarská strana jako tlumočnicka uvedla prap. Z. Kuruće.

27 ABS, f. A34, inv. j. 996. Zpráva o služebním jednání II. správy SNB se III./III. správou MV MLR konaném ve dnech 28. – 29. 6. 1989 pro Operativní poradě ministra vnitra ČSSR, 3. 8. 1989, čj. CB-00657/03-3-89.

Navrhovaná opatření (23. 8. 1989):

- 1) S přihlédnutím k nové koncepci III./III. S-MV MLR brát v úvahu možnost vážného ohrožení a dekonspirace našich operativních zájmů a pramenů a proto součinnost s MV MLR zásadně přehodnotit:
 - zejména je nutno zvažovat obsah našich informací posílaných do MLR
 - omezit počet dožádání ke kontrolám našich zájmových osob v MLR
 - zvážit jakékoliv informace o iredentistických snahách čs. občanů maďarské národnosti
 - naopak je možno výhodně využít poznatků s podtextem kriminálního charakteru, drogy, únosy, násilné činy (Maďaři si zakládají na spolupráci s Interpolem).
- 2) Výrazně zintenzívnit rozpracování problematiky maďarského nacionalismu se zdůrazněním závažnosti v pohraničních O[kresních] S[právách] StB ve Středoslovenském, Východoslovenském a Západoslovenském kraji
 - zejména se zaměřit na zjišťování verbovek našich občanů při pobytu v Maďarsku
 - sledovat činnost maďarských extremistů přijíždějících na naše území, jak z kapitalistických zemí, tak z Maďarska
 - důsledně vyhodnocovat všechny projevy nacionalismu.
- 3) Centrálně evidovat a úkolovat naši agenturu vyjíždějící do MLR
 - zvláštní pozornost věnovat činnosti významných mezinárodních organizací, které mají sídla v Budapešti (např. centrum židovského školství).
- 4) V souvislosti s přenesením činnosti IDC na maďarské území a utvořením pobočky RSE věnovat pozornost akcím hromadného charakteru organizovaným těmito silami v MLR pro naše občany.
- 5) Pověřit s. plk. Bobka v souvislosti s ukončením jeho činnosti v Budapešti vypracováním hloubkové analýzy zpravodajských jevů provávajících politický vývoj v MLR v posledních letech.
- 6) Posílit rezidenturu v Budapešti o 1 O[perativního] P[racovníka].²⁸

státních a politických struktur některých socialistických států. [...] Postoje Sejmu v PLR i postoj některých funkcionářů MSDS nám vážně komplikují situaci. Zároveň vyjádřil nesouhlas s pokusy přehodnocovat události roku 1968. Na *pozorně vyslechnutý* doklad reagovaly špičky KGB otázkou: *Zda čs. strana nehodlá vést dialog s nezávislými strukturami?* Odpověď československé strany zněla: *S aktivisty stojícími na protisocialistických pozicích jednání vést, mj. i s ohledem na negativní zkušenosti z PLR a MLR, nehodláme.*²⁹

Zhodnocení souboru opatření realizovaných v průběhu srpnového mimořádného bezpečnostního opatření z poloviny září 1989 kromě některých kroků státněbezpečnostní

povahy vyzdvihlo aktivní vyhledávací činnost zpravodajských orgánů Hlavní správy Pohraniční stráže a ostrahy státní hranice. Jejich agenturně-operativní činnost dávala přehled o bezpečnostní situaci v příhraničních oblastech a umožňovala přijímat účinná opatření k zabránění příjezdu nežádoucích osob do ČSSR, hlavně pak přívrženců polské Solidarity a aktivistů *nezávislých skupin z MLR*.³⁰

Ve dnech 11.–13. září 1989 proběhla v Praze pracovní schůzka věnovaná problematice mezinárodního terorismu, které se za ministerstvo vnitra MLR zúčastnili náčelník příslušného odboru mjr. Dr. Endre Jónás spolu s vedoucími oddělení pplk. Josefem Molnárem a mjr. Györgym

Pplk. JUDr. Vladimír Nergl Foto: ABS

Hermanem a za Hlavní správu kontrarozvědky SNB náčelník 4. odboru pplk. JUDr. Vladimír Nergl, vedoucí starší referent specialista 2. oddělení téhož odboru kpt. JUDr. Milan Beluský a jako tlumočnick pplk. Julius Szabó.

V úvodu jednání pplk. Nergl stručně charakterizoval bezpečnostní a operativní situaci v ČSSR a *politické přístupy v problematice mezinárodního terorismu*. Mjr. Jónás recipročně informoval o politických realitách Maďarské lidové republiky. Vnitropolitickou situaci označil za *mimořádně složitou, vyhrocenou*, kdy mj. v důsledku nejednotnosti vedení MSDS a oslabení stranické akceschopnosti vznikla řada *nezávislých opozičních organizací*. K vývoji přispěly jak probíhající změny v ostatních zemích socialistického společenství, tak velmi špatná ekonomická situace. *Imperialismus se v současné době orientuje na vnitřní opozici, silný vliv a pozici v MLR mají USA. Připravuje se uzákonění pluralitního systému stran.* Náčelník odboru však vyjádřil pře-

28 Srov. Zprávu o služebním jednání II. správy SNB se III./III. správou MV MLR konaném ve dnech 28.–29. 6. 1989, čj. 00774/03-3/89, 23. 8. 1989. Tamtéž.

29 ŽÁČEK, Pavel (ed.): Organizace a řízení represe ČSSR: Operační štáby generála Lorence 1988–1989. Edice dokumentů. In: *Securitas Imperii*, č. 4/III. ÚDV PČR, Praha 1998, s. 625, 618–619.

30 Tamtéž, s. 575, 579.

svědčení, že žádná ze vzniklých skupin nemá většinu společenské báze, ani nevystupuje vysloveně na likvidaci (sic) socialismu v MLR. Věřil, že důležitou roli sehraje říjnový sjezd MSDS, avšak neodvážil se předvídat jeho závěry.

K situaci na ministerstvu vnitra MLR mjr. Jónás uvedl, že rozvědka i kontrarozvědka jsou jednotné, akceschopné, dosud kádrově obsazeny členy MSDS. Největší obavy panovaly o zachování socialismu, včetně toho, jaký bude mít pluralitní politický model dopad na kádrový sestav bezpečnostního aparátu. Při jeho předpokládané apolitičnosti se příslušníci Bezpečnosti mohli politicky angažovat pouze v místě bydliště. Nyní je zrušen hlavní výbor MSDS při MV MLR a odd. ÚV MSDS, které politicky řídilo bezpečnost. Tato je nyní řízena ministrem vnitra a předsednictvem vlády. Široké veřejnosti měl být předložen připravovaný zákon o Státní bezpečnosti. Očekávají, že tímto dojde k pochopení nutnosti práce StB většinou občanů MLR a jejímu širšímu zapojení při ochraně důležitých zájmů MLR.³¹

Dne 17. října 1989 federální ministerstvo vnitra informovalo vládu v rámci zprávy o bezpečnostní situaci v ČSSR, že realitu v některých socialistických státech ovlivňuje záměr protivníka... Cílem těchto snah je vytvoření reprezentativního orgánu opozice, donutit stranické a státní orgány k jednání u „kulatého stolu“ po vzoru PLR a MLR. Podle zjištění Státní bezpečnosti kalkuloval vnitřní protivník v Československu i se zvyšující se podporou jeho činnosti ze strany polské Solidarity, jako vládní a parlamentní síly, a maďarského Demokratického fóra i mládežnické organizace FIDESZ, jako organizací přímo zasahujících do politiky státu s perspektivou rozhodujícího vlivu v parlamentu, ale i s podporou oficiálních institucí a osobností MLR...

V neposlední řadě zpráva konstatovala, že západní ideodiverzní centrály ve snaze o ovlivňování československé veřejnosti organizovaly v těchto zemích provokační akce. Na území Maďarské lidové republiky např. probíhaly undergroundové koncerty čs. emigrantů a schůzky s představiteli tzv. nezávislých iniciativ.³²

Stávající systém ochrany státních hranic československého režimu do určité míry zkomplikovalo rozhodnutí maďarské vlády z 11. září 1989, které občanům Německé demokratické republiky umožnilo vycestovat do zahraničí. V důsledku toho se ČSSR pro ně prakticky stala tranzitem před emigrací do kapitalistické ciziny. V září 1989 došlo na odděleních pasové kontroly k devíti násilným přejezdům státní hranice do Maďarské lidové republiky. V tomto období se také zhoršil postoj pohraničních a pasových orgánů MLR k součinnosti s čs. stranou, kteří mj. odmítají vydávat občany NDR, kteří ilegálně překročili státní hranici z ČSSR do MLR. Situaci na státní hranici s okolními socialistickými státy byla nadále věnována zvýšená pozornost.³³

Krátce před 28. říjnem 1989 se podle vedení Státní bezpečnosti potvrdil záměr maďarských protisocialistických sil zúčastnit se „oslav“ v Praze. Maďarské demokratické fórum hodlalo spolu s Demokratickou iniciativou uskutečnit zasedání „Komise pro maďarsko-čs. spolupráci“, věnované otázkám československo-maďarského „usmíření a spolupráce“. Za aktivitu s cílem diskreditovat ČSSR bylo považováno uzavření neformální dohody maďarské televize s americkou ABC před předpokládanou demonstrací. Jejím základem je mj. součinnost při informování o akcích tzv. nezávislých iniciativ v Praze při různých významných příležitostech.

Podle informace federálního ministerstva vnitra rozhodlo vedení Federace mladých demokratů dne 16. října 1989 vyslat své členy jako turisty do Prahy. Má být vytvořena asi 12členná skupina, která by se napojila na některé čelné představitele „charty-77“. Plánují zorganizovat rychlou a konspirativní kurýrní službu mezi Prahou a Budapeští s cílem zabezpečit pohotovostní informace o průběhu „oslav“ pro maďarské sdělovací prostředky. Československý bezpečnostní aparát následně kvůli zabránění účasti nepřátelských osob z Maďarska a Polska na nepovolených shromážděních z hraničních přechodů vrátil anebo z přepravy na území ČSSR vyřadil 45 maďarských státních příslušníků. Při zákrocích v centru Prahy 28. října 1989 bylo perlustrováno 430 osob, z toho 50 cizinců, a zadrženo 377 aktivních osob, z toho 18 cizinců, včetně tří občanů Maďarské republiky.³⁴

Před polovinou listopadu 1989 přistoupila Hlavní správa kontrarozvědky SNB k vyhodnocení zahraniční spolupráce za uplynulý rok a formulaci hlavních cílů pro rok 1990. Spolupráce s ministerstvem vnitra Maďarské republiky byla podle návrhu dokumentu orientována na vzájemnou výměnu operativních zkušeností a předávání poznatků z agenturně-operativní činnosti vztahující se ke speciálním službám protivníka, jakož i zajišťování plnění jednorázových požadavků k zájmovým osobám. Nad tento rámec šla pouze součinnost v akci „Nimitz“, v níž byly společně získávány poznatky o kontaktu maďarského občana žijícího v Československu s nepřátelskou speciální službou.

Aktuálně byla projednána opatření v nových akcích správy Státní bezpečnosti Bratislava s krycími názvy „Jazero“ a „Adakozó“ po linii

31 ABS, f. objektové svazky - centrála, a. č. OB 1523 MV, díl sv. č. 2, část č. 13. Záznam z pracovní schůzky s delegací MV MLR, 29. 9. 1989.

32 Organizace a řízení represe ČSSR, s. 649, 651.

33 Tamtéž, s. 653, 654.

34 Tamtéž, s. 659, 677, 690.

Mjr. JUDr. Josef Češelský Foto: ABS

Plk. Václav Holický Foto: ABS

odboru boje proti vnitřnímu nepříteli (2. odbor). V akci „Kočka“ (převaděči) budou pravděpodobně všechna součinnostní opatření zrušena vzhledem k připravovaným opatřením na hranicích a zrušení všech blokad na OPK ze strany MV MR.

S ohledem na situaci v zemi však hodnocení pro oblast vnitřního zpravodajství konstatovalo, že spolupráce s přáteli MR má neustále klesající tendenci. Hlavní správa kontrarozvědky SNB předpokládala, že rozsah spolupráce v dalším období, obzvláště po linii vnitřního nepřítel, bude minimální. S odkazem na stanovisko vedení maďarského ministerstva vnitra, prezentované koncem června 1989 i náčelníku plk. Vykytělovi, byla aktuální otázka, jak a jakým směrem by měla být spolupráce s maďarskými přáteli dále rozvíjena. Přesto – anebo právě proto – vedení II. správy SNB stanovilo jako jeden z hlavních cílů

zahraniční spolupráce pro rok 1990 i úkol odhalovat a paralyzovat pokusy protisocialisticky orientovaných skupin a osob, především na území PLR, MLR a SSSR, negativně ideologicky a protisocialisticky ovlivňovat čsl. občany žijící dlouhodobě v zahraničí, jakož i případné pokusy tuto činnost internacionalizovat.³⁵

Návrh ročního plánu Hlavní správy kontrarozvědky SNB pro rok 1990, předložený vedením II. správy SNB 17. listopadu 1989, v jednom z úkolů pro náčelníka 12. odboru stanovil připravit na úseku nacionalismu koncepci a metodický postup k rozpracování akce „Jih“. Agenturně-operativní činnost měla být zaměřena zejména na dokumentaci cílů maďarských nacionalistů v ČSSR a jejich spojení s nacionalistickými a opozičními skupinami v ČSSR.³⁶ Téměř zároveň si II. správa SNB v elaborátu o činnosti „neformálních“ skupin postě-

žovala, že se v posledním období bohužel [...] nelegálním strukturám dostalo významné pomoci z některých socialistických zemí. Objektivní realitou se stala podpora jejich činnosti ze strany polské Solidarity, Maďarského demokratického fóra, Federace mladých demokratů a dalších organizací. Ta se neprojevuje jen ve vzájemných konzultacích, ale i v přímé účasti na vystoupeních vnitřního protivníka, jako tomu bylo 21. srpna a 28. října v Praze.³⁷

Podle informace náčelníka 3. odboru II. správy SNB mjr. Šrámka určené prvnímu náměstkovi ministra vnitra ČSSR genpor. Lorencovi proběhlo ve dnech 23.–25. listopadu 1989 další mimořádné jednání s delegací II. hlavní správy ministerstva vnitra Maďarské republiky. Delegaci tvořili zástupce náčelníka hlavní správy plk. Danko, operativní pracovník mjr. Ferenc Andrejko a představitel ministerstva vnitra v Praze legalizovaný ve funkci II. tajemníka velvyslanectví Maďarské republiky mjr. Taba. Důvodem příjezdu maďarských přátel byla realizace plánovaných prověřkových a aktivizačních opatření v akci „Nimitz“, ve které jsou prováděna společná operativní opatření k osobě maďarského státního příslušníka, dlouhodobě působícího v ČSSR. Starší referent specialista 1. oddělení 3. odboru II. správy SNB mjr. Ladislav Doležel od maďarských kolegů obdržel doplňující informace o styku ustanoveného pracovníka britských spec. služeb (SIS) s čs. diplomatickým pracovníkem.³⁸

Dne 1. prosince 1989 zástupce náčelníka Hlavní správy kontrarozvědky SNB pplk. Chovanec navrhl na dny 5.–6. prosince 1989 mimořádné služební jednání v Budapešti, které svým

35 K dokumentu byl přiložen rukou psaný dovětek, pravděpodobně z konce roku 1989 anebo z počátku 1990: *Podle dostupných informací došlo vzhledem k současné situaci ke zrušení III./III. správy MV MLR po linii vnitřního protivníka. Plán součinnosti s bývalou správou MV MLR byl stanoven do konce roku 1993.* ABS, f. A34/1, inv. j. 971. Vyhodnocení zahraniční spolupráce za rok 1989 a hlavní cíle zahraniční spolupráce na rok 1990.

36 ŽÁČEK, Pavel: *Hlavní správa kontrarozvědky*, s. 245.

37 Tamtéž, s. 258.

38 ABS, f. A34, inv. j. 996. Informace z mimořádného jednání s delegací II. HS MV MLR, čj. CB-003391/3-89, 28. 11. 1989.

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Belügyminisztériuma közötti Együttműködési Megállapodásból fakadó, 1988. évi intézkedésekről

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Belügyminisztériuma - a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Belügyminisztériuma között 1973. december 17-én aláírt Megállapodás 36. cikkelyének 2. pontja alapján - a baráti kapcsolatok további fejlesztése és erősítése érdekében az 1988-as évre a következő intézkedések végrehajtásában állapodik meg:

1. pont

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Belügyminisztériuma /a továbbiakban a CSSZK Szövetségi Belügyminisztériuma/ vezényel a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma /a továbbiakban az MNK Belügyminisztériuma/ fogad:

- A VCS.összeköttetés biztosítása békeidőben és háborus körülmények között, együttműködés a SETU VAKSS alkalmazásában osztályvezetői szinten, 3 fő, 4 napra a II. negyedévben;

nadřízeným včetně genpor. Lorence zdůvodnil: *V souvislosti se změnami v Ústavě ČSSR a modifikací úkolů při ochraně politického systému MV Maďarské republiky nabídlo přijetí studijní delegace II. S-SNB k seznámení s výstavbou kontrarozvědného útvaru, právními podklady, na jejichž základě působí, způsobem úpravy zájmů, jejichž ochranu zabezpečuje, a s uplatňovanými formami a metodami práce.*

Z referátu lze dále vyčíst jen to, že delegaci složenou z pplk. Chovance, mjr. Šrámka a náčelníka 7. odboru II. správy SNB plk. Václava Holického do Budapešti zavezl služebním vozidlem značky Volha 3102 (SPZ ADE 47-29) řidič-mechanik 3. oddělení organizačního a operačního odboru nstržm. Jan Winkler.³⁹

Dokladem o cestě delegace II. správy SNB do Budapešti je reakce pplk. Chovance na stručný záznam v autentizovaném sešitě s poznámkou „Referátník Bp.“: *Níže uvedená poznámka o Bp značí cestu do Budapešti, kterou jsem tam s jmenovanými příslušníky tehdy vykonal, když souběžně jiná skupina cestovala do Polska a obě cesty byly dělány za tím účelem, zjistit u nich (neboť v revolučním pohybu byly vždy napřed Poláci a za nimi Maďaři) možnosti nové koncepce zpravodajských služeb, neboť bylo jasné, že v té staré dosud praktikované není možno pokračovat.* Z deníku pplk. Chovance dále vyplývá, že pobyt „studijní delegace“ v Budapešti byl projednán a schválen na poradě u náčelníka plk. Vykypěla.⁴⁰

Dne 8. prosince 1989 nařídil první náměstek federálního ministra vnitřní genpor. Lorenc zastavit ničení operativní dokumentace Státní bezpečnosti.⁴¹ O tři dny později vyhlásil potřebu nové úpravy zaměření činnosti Státní bezpečnosti. Až do reorgani-

zace byla s okamžitou platností pozastavena operativní činnost odborů boje proti vnitřnímu nepříteli. Příslušníci vnitřního zpravodajství měli být přesunuti na jiné úseky práce – proti zahraničním rozvědkám, k ochraně československé ekonomiky, ba dokonce k ochraně ústavních práv a svobod občanů, zejména práv shromažďovacích, spolkovacích, národnostních a náboženských.⁴²

Nová podoba Státní bezpečnosti, předložená vedení resortu 21. prosince 1989, vycházela podle II. správy SNB z nového uspořádání politického a státního systému v ČSSR. *Jedná se zejména o úplné odstranění informačního monopolu a politicko-organizačního řízení zpravodajské činnosti jednou politickou stranou, odstranění represivního charakteru Státní bezpečnosti a zabezpečení demokratické kontroly zpravodajské činnosti prostřednictvím parlamentu.* Zpravodajská služba měla získat zákonné postavení, její vnější kontrola pak zajistit, aby nemohla být i nadále využívána k řešení vnitropolitických rozporů. *Každý občan musí s jistotou vědět, že pro své politické přesvědčení, názory, náboženské vyznání a činnost, která není v rozporu s Ústavou, nemůže být objektem pozornosti zpravodajské služby.*

Formálně řečeno měla zpravodajská služba federálního ministerstva vnitřní mj. odhalovat *protiústavní činnost směřující proti národnostem, rasám a náboženskému přesvědčení obyvatel ČSSR, stejně jako rozkrývat a zamezovat nepřátelskému působení ideodiverzních centrál, emigrantských seskupení a zneužívání nacionalismu a pacifismu.*⁴³

Konec roku 1989 zcela zásadním způsobem změnil politickou mapu Československa. Pro Státní bezpeč-

nost to znamenalo, že se z maďarských „přátel“, posléze „partnerů“ či „protějšků“ opět stali „přátelé“. To však již pro politickou policii, alespoň její československou odnož, bylo poměrně pozdě.

PŘÍLOHA

Stručný obsah vystoupení vedoucího delegace III./III. správy MV MLR genmjr. Jozefa Horvátha, 6. 9. 1988

Od roku 1987 došlo k zásadní změně operativní situace v problematikách vnitřního nepřítel i k zásadním změnám v politické situaci v zemi.

Prohloubily se příznaky vnitřního politického napětí v zemi především v důsledku růstu ekonomických problémů. Současná zadluženost Maďarska představuje ¾ národního důchodu – 16,6 mld. US dolarů. Maďarská společnost stojí před množstvím problémů nakupených a neřešených v minulosti. Představa charakteru socialistické společnosti nekorresponduje s realitou a podle analýz socialistické společenské vlastnictví není schopno zabezpečit potřebnou prosperitu společnosti. Velké hospodářské jednotky místo zisku produkovaly ztrátu.

Vznikla celonárodní nedisciplinovanost, která je v současné době nejzávažnější překážkou konsolidace. Neplní se závěry XIII. sjezdu MSDS o zvyšování životní úrovně a snižování zadluženosti země. Celostátní konference strany v květnu 1988 takto hodnotila situaci a přijala zásadní kádrová řešení. Přesto stupeň důvěry obyvatelstva v politiku strany hodnotí jako nulový. Konference konstatovala, že teze o existenci národní jednoty je nepravdivá a že dosavadní cestou již dále nelze jít.

39 Tamtéž. Věc: Mimořádné služební jednání s MV – MR, čj. CB-086/01-89, b. d.

40 ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. ÚPN, Bratislava 2006, s. 158–159, 160.

41 ŽÁČEK, Pavel: „Můžou přijít, jsme hotovi...“ Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech. In: *Památ národa*, říjen 2004, s. 33–35.

42 ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*. *Agónia komunistickéj moci v zvodkách tajnej policie*. MS SR, Bratislava 2002, s. 77.

43 ŽÁČEK, Pavel: *Hlavní správa kontrarozvědky*, s. 264, 266, 267.

3./ A szakirodalmak kölcsönös cseréje térítésmentesen történik.

12. pont

1./ A delegációk tervezett tartózkodásával kapcsolatos költségeket - a kölcsönösség elve alapján - mindig a fogadó minisztérium fedezi.

2./ A nem tervezett intézkedésekkel kapcsolatos költségeket az azok megvalósításában érdekelt minisztérium fedezi.

13. pont

A szerződő Felek kapcsolatai a két minisztérium nemzetközi kapcsolatok osztályai útján, az MNK Belügyminisztériuma és a CSSZK Szövetségi Belügyminisztériuma közötti szolgálati kapcsolatokat szabályozó és a két ország belügyminiszterei által jóváhagyott terv alapján valósulnak meg.

14. pont

Ez a Jegyzőkönyv 1988. január 1-től 1988. december 31-ig van hatályban.

A Jegyzőkönyv két példányban, mindegyik magyar és cseh nyelven készült, és mindkét szöveg azonos érvényű.

Roszól János ezredes
a Magyar Népköztársaság
Belügyminisztériuma
Nemzetközi Kapcsolatok
Osztályának vezetője

Dr. Milous Krása ezredes
a Csehszlovák Szocialista
Köztársaság Belügyminiszteri
Kabinetjének vezetője

3, Aurora poldnenuj; komin
povet' sa na l

10, ziadaj o rini kaidy - rifu ar

F. NOV - mii' abale

SEAP - TET

Stranoviet' podaj, 200 vekt'

u = 1,0N

sup, Del. A 0

- Referat' k' do Bp. teledy, ~~TE~~,
Civly, Inavce, ik, vektaly,
Rozm. (4-5)

- KB - agendy

SP - thaj na ods. len udeji dosah calota
do putri 10% dosah

IS - ruzem dok, s, spd, ukmoz.
ravore, kompoz. mal, s

k obet' vait, ztole oleavie
haroval

- I vylom' p'rad na - vylom' p'rad
logo - log' ~~log'~~ Ma I vylom' p'rad

OROVA - aint

- thaj fiev - s'ikat,

Bývalý 1. náměstek FMV Alojz Lorenc a Karel Vykypěl (vpravo) během soudního líčení v lednu 1992 Foto: ČTK

Bylo konstatováno, že není možné praxi přizpůsobovat představám, ale představy je nutné přizpůsobit realitě. Konference vytvořila pouze předpoklady k řešení situace. Jak konkrétně dále, není doposud jasno – jasný je pouze cíl, ale cesty k jeho dosažení vytýčeny nebyly. Navíc k těmto záměrům dospělo zatím pouze centrum. Je však potřeba realizovat je až na úrovni základních organizací. Země s výjimkou roku 1956 tak rozsáhlý celospolečenský pohyb nezažila.

Vedení strany se proto rychlým tempem zbavuje starých praktik, ale tvorba nové praxe nevjadřuje potřeby země. Tento stav vyvolává ve společnosti značnou nejistotu a nestabilitu.

Politická situace se výrazně projevuje i v operativní situaci. Od léta 1987 dochází k výrazné dynamizaci opozičních sil. Zvýšila se jejich organizovanost, netají se svými skutečnými cíli. Citelně se zvýšila všestranná podpora těchto sil ze zahraničí. V zemi dochází ke sjednocování jednotlivých opozičních proudů (opoziční národní fronta) i k internacionalizaci hnutí.

Dochází k ožívání v minulosti zaniklých nebo zakázaných organizací a politických seskupení. Ze strany kontrarevolucionářů z roku 1956 rostou požadavky na rehabilitaci a přehodnocení dějin. Mimo inteligence je zvláště aktivní mládež. Prudce narůstá masová základna mládežnického opozičního hnutí. Reformní politika dala do pohybu široké struktury společnosti, převážně však v protispolečenském směru. Vysloveně protisocialistické elementy se snaží pronikat do dosud neutrálních skupin a orientovat je protispolečensky. Stranická politika je vedena pod heslem „co není zakázáno, je povoleno“. Citelně se projevují nedostatky ve stávajících právních normách, které nejsou účinně aplikovatelné v soudobých podmínkách – buď jsou příliš přísné, nebo naopak příliš benevolentní. V důsledku růstu občanské nedisciplinovanosti klesá účinnost politického řešení situace. Národ ztratil orientaci a je převážně pod vlivem socialismu nepřátelských sil.

Z hlediska charakteru s. Horváth rozčlenil opozici do dvou základních skupin:

- a/ buržoazně radikální
- b/ národně radikální

Buržoazně radikální opozice

Představuje síť různých nezávislých iniciativ podporovaných IDC, které napadají politický systém, orgány státní moci. Své politické požadavky vyslovují otevřeně. Není předpoklad, že jakákoliv komunikaci s těmito živly bude pozitivní. Jde jasně o protisocialistické pozice.

Do okruhu těchto seskupení řadí: FIDESZ – Svaz mladých demokratů. Vznikl z iniciativy posluchačů právnických fakult. Chtějí vytvořit paralelní organizaci, přičemž odmítají akceptovat socialistický politický systém. Souběžně požadují:

- omezit početní stavy Bezpečnosti
- zveřejnit rozpočet strany
- rozpustit lidové milice
- legalizovat samizdaty

Nezávislé odbory – TODS – zatím v oblasti vědy a výzkumu.

Připravují konfrontaci s politickou stranou a chtějí založit stranu buržoazního typu.

Národně radikální opozice

Sem patří především Maďarské demokratické fórum, které vzniklo koncem srpna. Mezi základní atributy fóra patří:

- vytvoření partnerského svazku s MSDS
- prohlášení a závazky o podpoře a budování socialismu
- záměr nevytvářet politickou stranu
- nezávislost na vládě.

V současné době v MLR existuje kolem 7000 různých neformálních seskupení. Zvláště mezi mládeží stoupá počet skupin s profašistickou orientací. Objevují se stále nové a nové požadavky. Denně je v Budapešti minimálně jedna demonstrace. Situaci komplikuje především skutečnost, že v důsledku ekonomických problémů má politické vedení značně svázané ruce.⁴⁴

44 ABS, f. A34, inv. j. 996. Informace o služebním jednání mezi II. správou SNB a III./III. správou MV MLR. Příloha II., 15. 9. 1988.